

*Чижова О. М.
кандидат політичних наук, доцент,
професор кафедри політології та публічного
управління і адміністрування
Національного педагогічного університету
імені М. П. Драгоманова (м. Київ)*

ПРАГМАТИЧНА ОРІЄНТАЦІЯ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВИ В УМОВАХ ДЕМОКРАТИЗАЦІЇ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ РОЗВИТКУ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

Україна знаходиться та шляху до встановлення демократичного режиму, але на даний момент лише прямує від обмеженого політичного плюралізму до конституційності влади.

Наша країна не багата демократичними традиціями і, по суті, протягом всього періоду розвитку радянської України не розвалилися елементи особистих свобод і правової держави, демократичної свідомості суспільства та особистості, згідно з прагматизмом. Сьогодні важливо не прискорювати штучними засобами процес демократизації в Україні, демократія має визрівати поступово і послідовно, а її межі повинні бути обумовлені логікою розвитку суспільства та його трансформацією.

Щоб визначити прагматичні напрямки руху українського суспільства в його суспільно – державному розвитку слід з'ясувати, що демократизація – це процес конституювання демократичного способу правління, створення економічних, політичних засад залучення громадян в обговоренні, формуванні соціально – політичних цінностей та політики.

Це процес формування в суспільстві позитивного консенсусу, заснованого на системі демократичних норм.

Прагматична практика пострадянських трансформаційних процесів свідчить: від проголошення демократичних цінностей до їх реалізації існує певний історичний період. Жодна з пострадянських країн не отримує відразу демократії, оскільки були відсутні необхідні для цього передумови – економічні, соціальні, політичні. Так, у перші роки розбудови країна отримала здобутки, пройшла відрізок шляху, на який розвинутих демократіям знадобилося століття. Основні віхи цього переходу такі: реальні виборчі змагання, розгалужена система багатопартійності та критично налаштовані по відношенню до влади партії; визнання права кожного громадянина на свободу думки, слова, віросповідання; вільні контакти із світом, в тому числі через Інтернет.

Підсумком стрімкого розвитку демократичних процесів в Україні стало ухвалення Конституції незалежної України.

Якщо застосування вимоги до демократії, запропоновані Робертом Далем, то можна помітити, що демократія передбачає наявність близько восьми інституцій, а сім з них відносяться до України: свобода утворювати організації і приєднуватися до них;

свобода вільно висловлювати свої думки; свобода голосування, виборність органів влади, право політичних лідерів змагатися за підтримку і голоси на виборах; альтернативні джерела інформації; вільні і чесні вибори [1].

Відповідає Україна і тим вимогам, що висуваються до виборців і за дотриманням яких уважно стежить світова спільнота.

І хоч вибори в Україні не можна повною мірою кваліфікувати як “чесні і справедливі”, хоч вітчизняні і міжнародні спостерігачі й фіксують численні порушення, проте їх масштаб визнаний таким, що “істотно не впливає на загальні результати голосування”.

Отже, за об’єктивними політологічними критеріями, Україна може вважатись цілком демократичною країною, вона має усі інші атрибути сучасного демократичного суспільства: цілком демократичну Конституцію, розподіл влади між різними гілками, багатопартійну систему, яка включає легальне існування опозиції, загальне виборче право, регулярно відбуваються вальні вибори різних рівнів на основі змагальності – від місцевих до президентських, кількість недержавних засобів масової інформації набагато перевищує державної, немає проблем з об’єднанням у громадські організації.

Україні, для того щоб успішно завершити демократичні перетворення, необхідно від перехідного етапу до демократії перейти до етапу її консолідації. Іншими словами, після установаження визначеного типу демократії і конституційного закріплення її основних інститутів і принципів, демократичний режим у нашій країні повинен змінитися настільки, щоб не тільки забезпечити своє виживання, але і придбати здатність активного опору можливим кризовим явищам, що і виступає прагматичною орієнтацією даного періоду розвитку держави.

Складається досить парадоксальна ситуація: згідно з основними політологічними критеріями, Україна відповідає більшості критеріїв демократії. Водночас навряд чи хто в Україні і за її кордонами плекає особливі ілюзії щодо демократичності українського устрою. Україна перебуває під постійним наглядом ПАРЕ, час від часу наражаючись на небезпеку виключення з цієї поважної організації саме через проблеми з порушенням демократії.

Життя розвінчало міф про “соціалістичну демократію”, яка нібито була вищим типом демократичного устрою суспільства. За часів “тоталітарного соціалізму” сталося на розширення і збагачення змісту демократії, а навпаки – різке його збіднення, звуження і згортання (репресії, обмеження прав і свобод та ін.). Демократизм суспільства був фальшивим і декоративним, хоча пропаганда й нав’язала значній частині населення ілюзію народовладдя, а розпочатий у роки хрущовської “відлиги” процес демократизації суспільного життя було спершу загальмовано, а потім і взагалі згорнуто. Непослідовним виявився курс на демократизацію і в перебудовний період. Значною мірою труднощі переходу до демократичних форм організації нашого суспільства дією тоталітарних і авторитарних традицій.

Можна з впевненістю констатувати факт побудови в Україні демократії визначеного типу, а за двадцять один рік незалежного розвитку наша країна пройшла ряд важливих кроків прагматичних орієнтацій: у нас є необхідні для функціонування демократії політичні інститути, прийнята демократична Конституція, регулярно проводяться парламентські і президентські вибори, Україна стала міжнародного демократичного співтовариства. До того ж, на відміну від молодих демократій Латинської Америки, для України ніколи не була актуальною погроза антидемократичного перевороту і приходу до влади військових. Іншими словами, імовірність повороту і впевненого руху України в зворотню від демократії сторону вкрай низька. Слід підкреслити, що Україна не може похвастатися стабільністю інститутів демократії. Ми упевнені, що в Україні, принаймні, два роки підряд у результаті виборів відбудеться мирна і демократична передача влади від однієї групи еліти іншій “тест подвійного обороту”, запропонований на початку 90-ї рр. С. Хантингтоном. Не можна сказати, що боротьба за голоси виборців проходить у рівних але всіх учасників конкурентних умовах.

Для консолідації демократичного режиму життєво важливо, щоб демократія стала єдиним правилом гри. Це стає можливим, по – перше, коли жодна з політично значимих груп не намагається скинути демократичний режим; по – друге, частина населення переконана в тім, що будь – які політичні зміни обов’язково повинні здійснюватися в рамках установлених демократичних процедур, і, нарешті, коли всі учасники політичного процесу розуміють, що внутрішні конфлікти можуть бути вирішені тільки відповідно до встановлених норм, а їхнє порушення є неефективним і буде дорого коштувати. Керуючись прагматизмом, демократія глибоко укорінюється в політичних інститутах, громадському житті і суспільній свідомості. Відомі дослідники перехідних процесів Х. Лінц і А. Степан заключають: “Говорячи про консолідацію демократії, ми не маємо на увазі ні лібералізованих недемократичних режимів, ні псевдodemократій, ні змішаних демократичних режимів, у яких окремі демократичні інститути співіснують з недемократичними, неконтрольованими демократичною державою, інститутами. Тільки демократії можуть стати консолідованими демократіями”. На жаль, це поки не про нас [2, с. 29].

Про складність і неоднозначність демократичних процесів в Україні свідчать показники стану волі і щорічно залишається в категорії частково вільних країн, істотно не погіршуючи, але і не поліпшуючи свій статус. Рейтинг верховенства права в нашій країні залишається стабільним, але знаходиться на досить небезпечному для країни, що прагне до демократії, негативному рівні. У ряді досліджень Україну прагматично відносять до категорії країн з чітко вираженою тенденцією безперервного погіршення показників демократизації. У той же час, у країні вже поліпшуються показники економічної лібералізації, що свідчить про можливість формування типової для перехідних країн моделі переверненої легітимаційної піраміди, при якій

економічні реформи випереджають політичні, роблячи демократичний режим надзвичайно чуттєвим для більш-менш серйозних економічних потрясінь.

На сьогодні у світовому демократичному співтоваристві вже досягнута згода щодо тих мінімальних вимог, дотримання яких дозволяє тому чи іншому політичному курсу іменуватися “демократичним”.

ЛІТЕРАТУРА:

1. *Robert A. Dahl. Polyarchy: Participation and Opposition.* – Never Haven : Vale University Press, 1971.
2. *Гальчинський А. Кінець тоталітарного соціалізму, а що далі? – Київ, 2006. – С. 29.*